

a halál kelti a fent említett identitás zavart, hanem azok az eszközök, melyekkel az ember felruházza a halált, mint például a félelem, a paranoia, a depresszió.

A Dicsőséges Európa olyan, mint egy hosszú gondolatmenet, egy emlékezés, úgy érzed, jelen és jövő között lábatlankodsz, hogy gyomorszájon vág hasson a múlt, de mindezek után mégis egyfajta ébredés utáni kettőséget, kipihentséget és fáradtságot egyszerre érzel. Azoknak ajánlom ezt a kötetet, akik most elveszve időben és kételyben, a híreket olvasva várakoznak valamilyen megváltásra, arra, hogy félelem nélkül tehessék ki lábukat az utcára. Vagy azoknak, akik egyszerűen csak túl magabiztosak.

Zsidó Ferenc

SZERELEM RÓL ÉS HALÁL RÓL

DOINA IOANID: *IDEJE, HOGY FÜLBEVALÓT HORDJ.*

FORDÍTOTTA: LÖVÉTEI LÁZÁR LÁSZLÓ. LECTOR KIADÓ,
MAROSVÁSÁRHELY, 2019.

A poéma, vagyis az epikolirikus gondolati hosszúvers jellegzetesen XXI. századi változatának következetes művelője Doina Ioanid (1968, Bukarest); az *Ideje, hogy fülbevalót hordj* című, nagy volumenű (240 oldal) kötet magyar fordításban nyújt ebből reprezentatív válogatást. Az *Utószó*ban a fordító, Lövétei Lázár László így igazít el a könyv összeállításáról: Doina Ioanid öt kötetének minden poémája megtalálható itt, csupán az első könyve anyagából nem válogatott, mert azt még kiforratlannak érezte, illetve a legutolsóból, mert az más utakon jár.

„Doina Ioanid mindössze a szerelemről és halálról ír”, idézi Lövétei Lázár László a román kritikust, Simona Sorát, ő a maga részéről „fejlődésregénynek” nevezi e poémákat, ugyanakkor hozzátéve, hogy a „Doina Ioanid-féle vers az egyik legtisztább líra, amivel valaha találkoztam!”, és a

folytatásban még egyértelműbbé teszi véleményét: Doina Ioanid „a kortárs román irodalom egyik legizgalmasabb, egyik legtisztább hangú költője”.

A szerző családtörténetet, pontosabban magán- és családmitológiát épít lírában, s mivel az egyes művek lazán összefüggenek, kritikámban megpróbálom összességükben, egységükben is vizsgálni őket. Formailag prózaversekről beszélhetünk, melyekben ott bujkál egy narratív szál, a líraiság (képi-ség, gondolatiság, felfokozott érzelmiség) viszont végig meghatározó.

Az első kép tipikus Doina Ioanid-os nagytotál: megjelenik a külső realitás a kérlelhetetlen tényeivel (pl. apa halála), ugyanakkor ennek szubjektív képesítése, a szabad képzettársításos szürreál, a látványból a látomás: „Vörösre változik a fény, és a testünkre csorog. Vörösiszap borít be.”

A címadó poéma témája az örök nőiség problematikája. A lírai én (vagy nevezzük énelbeszélőnek?) úgy szeretné megélni női mivoltát, úgy szeretne férjet, gyermeket, hogy ugyanakkor ember is szeretne maradni. Az emancipáció szellemében lázad a klasszikus nőszerep ellen, erre utal a fülbevaló-metaphora, ugyanakkor érzi annak biológiai determinációját: „Nő harmincévesen. (...) Ideje, hogy fülbevalót hordj. De a füled megdagad, tiltakozik. (...) A kívánság, hogy gyereket szülj harmincévesen, teljesen összelapít. Gyereket nevelni csak azért, hogy megfeledd a rád váró végtelen estékről, (...) törődött testedről, a zsigereidben poshadó félelemről, a fejtörést okozó illúziókról.” Tehát olykor úgy érzi, a nőiség teher, amely önálló testet ölt, mintegy átveszi a hatalmat, kisajátítja személyiségét („Érzem, ahogy ez a nő egyre mélyebbre és mélyebbre ás bennem vásott karmaival”), más-kor örömmel és elégedettséggel éli meg ugyanezt („Melletted csupa dorombolás és pöffeszkedés vagyok”).

Egy örökösen vívódó, kérdéseket feltevő, önmagával és a világgal harcban álló egyéniség jelenik meg a poémákban („fáradtan ébredek a saját álmaimmal vívott csaták után”), aki azzal is tisztában van, hogy ez akár külön-séget is jelenthet: „... fogalmam sincs, milyen tájba tudnék beilleszkedni.”

A párkapcsolati dilemma minduntalan visszatér, hol a férfiakat ábrázolja fárasztóan éretlennek, hol belátja, hogy lehetetlent vár tőlük.

Ami Doina Ioanid poémáiban már elsőre megragad: a különleges metaforák és hasonlatok (pl. „Karjai egy-egy satnya gyermekláncfű”), ezek a rendhagyó fogalom-kompozíciójú képek, melyek váratlanul, epikus jellegű leírásokba illesztve bukkannak fel, sokáig villognak a fejben: „bőröd illata puha sálként tekeredik a nyakamra”.

Az *Ideje, hogy fülbevalót hordj* című költemény summája az, hogy mégis-csak szerelemben való feloldódás a boldogság útja, az segít leküzdeni a két-

ségeket; így válik ez az érzés mindeneknél előbbre valóvá, örökké: „S szeretni fogjuk egymást továbbra is, amíg el nem kopik a bőrünk, s nem marad más belőlünk, csak két árnyalak, amelyekkel gyerekeket lehet ijesztgetni.”

A második poéma (*Utóirat*) azonban ismét csak a dilemmával kezdődik: „Irtó szomorú dolog csak egy nőnek lenni.”

Ebben már kirajzolódnak a Ioanid-líra jellegzetes helyszínei: a város (talán Brassó) a tömbházaival, tereivel, később Bukarest is megjelenik, de emlékezeti szinten minduntalan felbukkan a gondtalan gyerekkor szimbolikus tere: Hétfalu, a nagyszülői házzal.

A töredékesen felvillanó családtörténet főszereplői: Dumitru Tatus, a nagytata, Mamuka, a nagymama, lánytestvére, Mary, beteg anyja, halott apja árnya. Köröttük kering, bolygóként a lírai én, a család inkább csak háttér, fő téma az ő önmegevalósítása, szabadságvágya. Öntörvényű világban él, amelyben bármi megtörténhet: „Este hazafelé indulok, de az út visszakanyarodik velem.”

Olykor a „komoly, önálló nő” szerepében tetszeleg, aki sebezhetetlen („olyan könnyen váltam meg tőled, ahogy a bőrkeményedést vakarja le a sarkáról az ember”), de aztán ironikusan tekint erre, elismerve, hogy a lázadás is csak szerep, a megszokás pedig a páros nyugalom megtalálásának egyetlen lehetősége: „Minden melletted töltött nappal kevesebb lett a bátorságom, amíg megértettem, hogy a gyávaság a szerelem egyik formája. S akkor nagyon megsajnáltam a hősnőket.”

A *Magányos hasak* könyvében a has az ösztönlét, az énbezártság, a külső-belső korlátok metaforája: „Ó, a hasak, amelyekbe bezárva élünk! (...) Ó, hasítsa fel már valaki ezeket!”

Az egymás megismeréséről, az önátadás lehetetlenségéről később ilyen variációban olvashatunk: „Hegyes körmöm mohón tör fel csonthéjadat, de az folyton visszánő köréd.”

A *Félidő* című poémája ismét a különutas, nonkonformista ént mutatja, akinek továbbra is csupán a szerelem az egyetlen feloldódási lehetőség. Ez a poéma líraibb, a narratív szál kevésbé kitapintható benne, inkább az aktuális hangulatok, életérzések megszólaltatója: „Már csak a szomorúság él bennem. Ő viszi a testemet ide-oda...”

Mind jobban eluralkodik a gondolatiság, a filozofikum, olyan életbölcseiségeket termelve ki, mint: „Aztán saját halottamként elsirattam a gyűlöletet is. (...) Mihez kezdek ezzel a koldusszegény, esdeklő szájalommal?”

A legkonkrétabb vershelyzetből született, mégis legmetaforikusabb ívű alkotás a *Levél Dumitru Tatusnak*, amelyben a nagyapja halálának döbb-

netét fogalmazza meg. A téma, Tatus betegsége már az *Utóirat* című poémában felbukkan, ott még gyermekperspektívából: „Nagyapa hasába egyik őszön beköltözött a halál.” Ezúttal öt év távlatából fogalmazza meg érzéseit, megpróbálja feldolgozni a halál traumáját, érzékeltetve, hogy a nagyapa példakép volt, a legfontosabb felnőtt a gyermekkorában, s bár harcolt is ellene, igazából mindig is olyan szeretett volna lenni, mint ő.

Nem tudja elfogadni az elmúlás gondolatát, megteremti magának azt az illúziót, hogy „egy szép napon vége lesz ennek is, minden visszakerül a helyére”. A befejezés már a keserű, belenyugvó számvetés hangja: „itt állok nélküled, egy idegen világban, arra kárhoztatva, hogy úgy tegyek, mintha mi sem történt volna, mintha nem állt volna feje tetejére a világ”.

A továbbiakban szó esik Mamuka betegségről, anya betegségéről és halálra készüléséről, csupa olyan traumáról, ami beleég a személyiségbe. Az anya–lánya viszonyt kimondottan pikánsnak ábrázolja: „S tartsd is meg, anya, magadnak a sorsodat, hátra ne hagyj nekem, ha elmegy! (...) Nekem bőven elég annyi is, ami közös bennünk.” (*Sündisznószelídítő ritmusok*)

A családi emlékek némileg kuszán, álomszerűen derengenek fel, saját sorsának mozaikjaiból viszont mintha kirajzolódna egy kronológia is: életének 35 éves korától 44 éves koráig terjedő időszakáról beszél, ez az ön-reflexív részekből egyértelművé válik.

Talán legérettebb, legletisztultabb hangja a *Varratok* című poémának van – bár témáját és motívumait illetően túl sok újdonsággal nem szolgál. A varrás mint konkrét tevékenység a helykeresés/rejtőzködés/fixálódás metaforájává növi ki magát: „visszavarrhatod magad a helyedre”. A képek viszont talán itt a legszebbek, például egy impresszionista színesztéziában így elegyíti a jelent a múlttal: „ez az itt és most gránátalma-ízű legyen”.

Doina Ioanid a ma emberének tudatállapotát vetíti ki műveiben, aki úgy küzd meg új, XXI. századi kihívásokkal, hogy valójában továbbra is a két ősi alapmotívum, a szerelem és halál körül forog az élete. Tudjuk jól: új témák nincsenek, csak új megközelítések. Doina Ioanid úgy esik az önismétlés csapdájába, hogy valójában elkerüli azt: mindig sikerül új hangot, új nézőpontot, új variációt találnia. S végül is meggyőz: lehet, kell még beszélni szerelemről és halálról.